

САНА ОЛУХ

№ 2 (11981) • Тохсунньу 17 күнэ, 2025 сыл, бээтинсэ • 12+

Бу
нүмэргэ

Улууска—бу күннэргэ

Төрөөбүт улууһа сайдарыгар
бигэ суолу тутуспут баһылык/2

Айар аргыс

Төрөөбүт дойдубун хоһооммор
холбуубун/6

Санаабын этэбин

Чурапчым улуунун
бары дьонугар уонна
салалтатыгар/7

Бастын ыччаттар ааттаннылар

Сэргэх дьаһал. Чурапчы улуугар үгэскэ кубулуйбут
сылы түмүктүүр тэрээһин - Ыччат баала ытылынна./4

«Харысхал» Чурапчытаагы киин балыһа эдэр үлэһиттэрин түмсүүтэ.

Тэттик

Улуус баһылыгын 2024 сыллаабы үлэтин отчуота сабалана

Бу нэдиэлэттэн сабалаан, улуус баһылыгын ааспыт
сыллаабы үлэтин отчуота бары нэһиликтэргэ
буолуоҕа. Степан Саргыдаев салайар бастакы
бөлөҕө тохсунньу 17 күнүгэр отчуоту хоту
нэһиликтэртэн сабалааҕа.

Оттон улуус баһылыгын социальнай
бөлүгүрүстэргэ солбуйааччы Мария Кронникова
салайааччылаах иккис бөлөх бу күн Чакыр,
Хайахсыт уонна Хадаар нэһиликтэрин хабыаҕа.

Тохсунньу 20 күнүгэр бастакы бөлөх Хатылы,
Болтоно нэһиликтэрин олохтоохторун кытта
көрсүөҕэ, иккис бөлөх Холтоҕоҕо, Төлөйгө
сылдыаҕа.

Тохсунньу 21 күнүгэр бастакы бөлөх Бахсы,
Алаҕар нэһиликтэригэр, оттон иккис бөлөх
Соловьев, Болугур нэһиликтэригэр отчуоту
ытыаҕа. Тохсунньу 22 күнүгэр бастакы бөлөх
Мугудайга, Одьулунуга отчуоттуоҕа. Оттон
тохсунньу 24 күнүгэр 16 чаастан Чурапчы
нэһилигэр улуус баһылыгын түмүк отчуота
буолуоҕа.

Улуустут олохтоохторо! Ааспыт 2024 сыл
түмүгүн ырытыһар улуус баһылыгын отчуотугар
бука бары көхтөөхтүк кытыһыҥ, туһааннаах
ыйытыларгытын биэрэн, кэскиллээх, сонун
этиилэргитин киллэриниҥ!

Улуу худуоһунньук 90 сылыгар анаммыт быыстапка турда

Е.А. Борисов аатынан архып-библиотэкаҕа
биир дойдулаахпыт, аан дойдуга аатырбыт РФ
уонна СӨ норуодунай худуоһунньуга Афанасий
Мунхалов төрөөбүтэ 90 сылыгар анаммыт "Саха
сарсын-тылаах санаалара" быыстапка аһылынна.
Быыстапкаҕа ааптар 6 оригинал хартыыналар
турдулар.

"Афанасий Петрович быыстапкалара 26 араас
дойдуга онгоһуллубуттара. Москва саамай сүрүн
Третьяковская галереятыгар, Санкт-Петербурга,
Дрезденгэ о.д.а сирдэргэ үлэлэрэ хараллан
тураллар. Элбэх үлэтэ бэйэтин дойдутугар
биһизгэ баар. Онон бу улахан нэһилиэстибээн,
кини хаалларбыт баайынан киэн туттуоктаахпыт,
кэнчээри ымчаппытыгар көрдөрөн
үөрэтиэхтээхпит", — диэн архып-библиотэка
отделын начаалынньыга Вера Платонова
санаатын эттэ.

СӨ Култуура миниистирэ Афанасий Ноев
худуоһунньук үбүлүйдээх тэрээһиннэрин ыытарга
хамыһыйаны бигэргэтэр 1-кы №-дээх уураабын
таһаарда. Кулун тутар ыйга ытык киһибиһигэр
аналлаах регионнар икки ардыларынаабы
научнай-практической юмпиризискэй, о.д.а.
дьаһаппар ытыллаллара быһааннар.

Хатылы үгкүүһүттэрэ Кытайга Гран при аатын сүктүлэр

Кытай норуодунай өрөспүүбүлүкэтигэр
Култуура сылын чэрчитинэн норуоттар икки
ардыларынаабы куонкурс-бэстибээл буолан
ааста.

Бу улахан түһүлгэҕэ Хатылы орто оскуолатын
"Сардаҥа" оҕо үгкүү ансаамбыла Цицикар
куоракка Гран при, ону таһынан 1-2-с истиэпэннээх
лауреат үрдүк аатын ылары ситистилэр.

Оттон улахан дьон бөлөҕөр "Алгыс" үгкүү
ансаамбыла 1-2-с истиэпэннээх лауреаттарынан
буоллулар.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Тохсунньу
17 күнэ
БЭЭТИНСЭ

-29° -39°

Тохсунньу
18 күнэ
СУБУОТА

-32° -33°

Тохсунньу
19 күнэ
БАСКЫЫАНЫҤА

-32° -37°

Тохсунньу
20 күнэ
БЭНИДИЭННИК

-24° -28°

Тохсунньу
21 күнэ
ОПТУОРОННУК

-26° -30°

Тохсунньу
22 күнэ
СЭРЭДЭ

-23° -28°

Тохсунньу
23 күнэ
ЧЭППИЭР

-23° -27°

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Доруобуйа харыстабылын эйгэтигэр туһуламмыт мунньахха

Айсен Николаев доруобуйа харыстабылын эйгэтигэр туһуламмыт мунньагар дойдуга Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин көбүлээбит санга национальнай бырайыактарын олоххо киллэрини боппуруостарын көрдүр. «Уһун уонна көхтөөх олох», «Дьыа кэргэн» уонна «Доруобуйаны харыстыыр аныгы технологиялар» дьин санга национальнай бырайыактар китинэн бигэргэтиллибит былааннан өрөспүүбүлүкэ 2028 сылга дьэри өссө 15 сана эбийиэк үлэҕэ киириэхтээх. 2025 сылга аҕыс эбийиэк тутуллуоҕа: Аммаҕа поликлиника, Бүлүүгэ, Намга, Нэурбаҕа, Уһаа Бүлүү Андреевский эмигир куорпуста, Майаҕа балыһа комплекса, Сангаарга поликлиникалаах комплекс, Аллараа Бэстээххэ учаастактаагы балыһа. 2027 сылга Черкэйгэ уонна Бөһөкүгэ стационар уонна поликлиника, Сангаарга уонна Олөөгө стационар үлэҕэ киириэхтэрэ. 2028 сылга - Дьоккуускай куоракка 1 №-дээх поликлиника, Борогонго эмигир куорпус, Сунтаарга балыһа комплексин иккис учарата. Ону тэҥэ 109 түргэник тутулар модульнай эбийиэктэр оҥорулуохтара, 88 эбийиэккэ хапытаалынай өрөмүөн мытыллыаҕа. 239 тырааныспар уонна 1014 медицинскэй тэрили атылаһар былаанга киирдэ.

Тутуу хайысхатыгар үгүс үлэ ыытыллыаҕа

Ил Дархан тутуу хайысхатын сайыннары боппуруостарын көрдө. Өрөспүүбүлүкэ 2024 сыл түмүгүнэн 744 тыһ. кв. м. изэннэх дьини тутан, 1990 сыллаахха олохтоммут рекорду куордардыт дьин бэллээтэ.

Дойду Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин көбүлээбит «Олорор дьыа уонна куорат эйгэтэ» национальнай бырайыак «2019–2025 сылларга дьону хаарбах дьинтэн көһөрүү» өрөспүүбүлүкэтээҕи бырагырааманан 46,89 тыһ. киһи санга дьинлэннэ. 2025 сыл бүтүр дьэри өссө 48 тыһ. тахса киһини көһөрүөхтэрэ. Быйыл 690 тыһ. кв. мизтэртэн итэҕэһэ суох дьыа тутулара былааннанар. 41 социальнай эбийиэк үлэҕэ киириэхтээх, онтон 10 уопсай үөрэхтээһин эбийиэҕэ, 2 уһуйаан, 2 эбии үөрэхтээһин, 1 үөрэхтээһин атын, 5 физическэй культуура уонна спорт, 13 доруобуйа харыстабылын, 7 культуура уонна 1 социальнай хааччыһы эбийиэктэрэ.

Баараҕай тутуу олоххо киириэҕэ

Ил Дархан Дьоккуускайга Арктикатаагы эпос уонна искусство киһини тутуутун хаамытын бэрэбэркэлээтэ. «Ааспыт сылга улахан кээмэйдээх үлэ ыытыллыбыт: эбийиэк монолитнай каркаһа бүппүт, үс ураһа куупал турбут. Сэттэ мэдиэмэн тухары үлэ бара турар, итинэн сцена оборудованиетын таңаллар. Бу ураты эбийиэк былыргы культуураны уонна аныгы технологияны ситиминнээ, Саха сиригэр искусство салгыны сайдарыгар сүрүн тирэх буолуоҕа», — дьин киһи бэллэтир.

Айсен Николаев балаан ыйын 27 күнүгэр - Судаарыстыбаннас күнүгэр баараҕай тутууну үлэҕэ киллэрэргэ соруудахтаа. Уопсайа 33 тыһ. кв. м. изэннэх эбийиэк бэхэмэ 70%. Онно 165 киһи үлэтин сылдьар. Итинэн бариллибит буолан, бэл, тынны күннэргэ дьыа иһигэр үлэ ыытыллыа.

Адаптивной комплекс дьэндэйэр

Айсен Николаев Дьоккуускайга үөрэх эйгэтигэр тутула турар улахан эбийиэк - доруобуйаларыгар хааччахтаах оҕолорго аналлаах Адаптивной комплекс тутуутун хаамытын көрдө. Манна 550 мизтэлээх оскуола, 200 мизтэлээх уһуйаан уонна 150 мизтэлээх интэринээт тутулар. Комплекс дойдуга Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин көбүлээбит «Үөрэхтээһин» национальнай бырайыак чэрчитинэн Сэргэлээх шоссетыгар дьэндэйэр. Билигин эбийиэк иһигэр үлэ бара турар, эркинин, муостатын, уотун-күөһүн оҕороллор. Барыта 130 киһи үлэтин сылдьар. Айсен Сергеевич санга комплексы балаан ыйын 1 күнүгэр толору үлэҕэ киллэрэргэ соруудахтаа.

СӨ Ил Дарханын уонна Бырабыыталыстыбатын пресс-сулууспата.

Төрөөбүт улууһа сайдарыгар бигэ суолу тутуспут баһылык

Улууска — бу күннэргэ. Чурапчы улууһун бастакы баһылыга Иван Степанович Сивцев 80 сааһын бэлиэтиир үөрүүлээх дьаһал буолла.

Марфа ПЕТРОВА

Чурапчы улууһугар СӨ норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, «Бочуот знага» уордун, «Гражданский килбиз» бэлиэ кавалера, Саха АССР 12-с ыныгырылаах Үрдүкү ССБизтин дьоккутаата, Чурапчы улууһун Бочуоттаах олохтооҕо, 1992–1996 сылларга Чурапчы улууһун баһылыгынан үлэлээбит Иван Степанович Сивцев 80 сааһын бэлиэтиир үөрүүлээх дьаһал буолла.

Мунньагы улуус баһылыгынан социальнай боппуруостарга солбуйааччы Мария Кронникова илээн-садалаан ытта. Киһи Иван Степанович 65 сааһынан тахсыбыт киһигэ аан тылы суруйбут СӨ бастакы Бэрэсидьиэнэ Михаил Николаев ахтыгыттан дьаһал кыттылаахтарыгар ааҕан иһитиннэрдэ:

«20-с үйэ бүтүүтэ олус улахан уларыһылары - биир уопастыбаннай тутул атыннан солбулуутун курдук, үйэҕэ биридэ эмэ буолар улууканнаах событиены кытта дьүөрэлэспитэ. Манньык түгэҕэ Иван Степанович билинги сайдыы хайысхаларын таба ойдуур уонна ол билигин дьон-сэргэ олоҕо уларыһар кэмигэр олоххо сөптөөхтүк туһанар салайааччы буоларын көрдөрбүтэ. Ону манньык чакчы кэрэһэллэр, Арассыйа ырыынак сыһааннаһыларыгар киирэр-игэр Саха сиригэр тыа хаһаайыстыбата улахан уустуктары көрсүбүтэ. Чуолаан өрөспүүбүлүкэҕэ гражданскэй сэрии издээнин да, Аҕа дойдуга сэриитин кэмигэр хоту көһөрүлүү алдьархайын да көрсүбүт Чурапчы улууһугар хастым да сыл мэнэһиктэнэр уот кураана эбитин эргийэн, сопхуостар ыһылланнар, ким да үүнүүр-тэһиннир билибэт буолан, улуус дьонун-сэргэтин олоҕор-дьаһагар ыраахаттар үскээбиттэрэ. Бу уустук быһыыга-майгыга төрөөбүт улууһун өрө тардыан сөп дьин эрэнэн, бэйэм Ыйаахпынан И.С. Сивцев Чурапчы улууһун дьаһалтатын быһылыгынан анаабытым. Ол быһаарыһыны ылан, сыһастар-

батах эбиппин дьин астынабын. Чурапчылар күчүмэҕэй кэми этэннэ ааһан, күн бүгүн биридди киһиэхэ тиксэринэн өрөспүүбүлүкэҕэ саамай элбэх ынахтаахтар, сылгылаахтар, бааһынай хаһаайыстыбалаахтар, атыттарга холобур буолар курдук бөҕө туруктаахтар. Маны ааспыт үйэ 90-с сылларыгар улуус дьаһалтата тыа хаһаайыстыбатыгар реформаны кэмигэр сөптөөхтүк ытан ситиспитэ».

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев ытыктыр киһибит Иван Степанович олоҕун, үлэтин, чуолаан улууһу салайбыт кэмнн тус дакылаатыгар сиһилии сырдатта. Сопхуостар ыһыллар, үлэ-хамнас укулаата тосту уларыһар, баайы-дуолу үлэстии кэмнэригэр Иван Степанович халбаһнаабат сөптөөх суолу тутуспута, барытын санатан тэрээһингэ, үлэҕэ түмүтэ. 1992 с. чааһынай бас билигэ киирэн бааһынай хаһаайыстыбанан барыны ойөөн өрөспүүбүлүкэҕэ аан бастакытын 380 бааһынай хаһаайыстыба тэриллибитэ. Улууска үүтү-аһы тутуу, содотуопка боппуруоһа сөптөөхтүк быһаарыллыбыта. «Чурапчы» тыа хаһаайыстыбатын потребительскэй кэпэрэтиибэ тэриллибитэ. Тэрилтэ халбаһы оҕорор, эти-аһы ыһыыр оборудованиены ылынан барбыта. Оҕорон таһаарар ас-үөл көрүнэ элбээбитэ. Иван Степанович мэлдьи кураанга оҕустарар Чурапчы оройуонугар искусственной ардактатын ордук көдүүстээх буолуобун туруорсар уопуттаах мелиоратор Петр Тимофеевич Аржаков идизэтин ойөөн,

үп-харчы булан, сөмөлүөтүнэн искусственной ардактатыны садалаабыта. Уустук кэмнэ оройуону атаһар туруоран, бэйэтин тула үлэһит, бэриниллээх дьону түмэн, тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыга бигэ тирэһи уур-субутун түмүгэр күн бүгүн Чурапчы улууһа өрөспүүбүлүкэҕэ үрдүкү көрдөрүүтүнэн инники күөҕү сылдьар.

Бу күн улуус дьоккутааттарын Сэбизтин бэрэссэдэтээлэ Яков Оконешиков, СӨ Ил Түмэн дьоккутаата Дмитрий Поиссеев, нэһилиэк баһылыктара, улуус дьоккутааттара, уопастыбаннаһа уонна Иван Степанович биридэ үлэлээбит, алтыспыт дьон-сэргэ кыттыны ыһыллар, истин баҕа санааларын, эҕэрдэлэрин тиэртилэр. Иван Степанович кытта алтыспыт дьон, үлээн-нээхтэрэ киһи мындыр толкуйдааһын, кытаанах санаалааһын, идэтин, үлэтин толору баһылаабыт салайааччы буоларын бэллээтилэр, өрөспүүбүлүкэ бастакы Бэрэсидьиэнэ Михаил Ефимович Николаев туруорбут сорууттарын олоххо киллэрингэ, Чурапчы өрөспүүбүлүкэҕэ биир инники кэккэҕэ сылдьар сайдылаах улуус буоларыгар сүҥкэн кылаатын киллэрбитин иһирэх тылынан махтана аҕыннылар.

Иван Степанович үбүлүүдээх сааһыгар анаммыт дьоро күннэ, оччолорго баһылыгынан үлэлээбит үрдүк таһаарылаах үлэтин бэллээтэн, махтанан туран, киһиэхэ «Чурапчы улууһун сайдыытыгар үтүөлэрин иһин» бастакы истиэлэннээх бочуоттаах бэлиэни уонна анал бэлэхтэри, эҕэрдэ сорууттары үөрүүлээх быһыыга-майгыга туттардылар.

Ытык сааһыгар – 90 чуукканы

Үбүлүөйдээх биир дойдулаахпыт. Оройуон типографиятын өр сылларга салайбыт бэчээт бэтэрээнэ Бүөтүр Массаев 90 сааһын көрсө 90 чуукканы хайытта.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКИЙ

"Олоҕхо буолан омунаах, саһан буолан сиздэрэйдээх, кэпсээн буолан кэрэхсэбиллээх, ырыа буолан ыпсарылаах" дииллэрини, Мурун Тымпыаа түөлбө олохтооҕо, Чурапчы улуһун Бочуоттаах гражданина, Саха АССР норуот хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, ССРС Бэчээтин туйгуна, үлэ бэтэрээнэ, сэрин сылын оҕото Петр Михайлович Массаев 90 сааһын көрсө, сарсыарда 9 чааһы 9 мүнүүтэ, 9 секундэ ааһыта 90-с чуукка маһын хайытан түмүктэтэ.

■ Петр Массаев, 90 сааһын көрсөтүө.

Бу улахан соругу ситиһэри, сарсыарда эрдэттэн Прокопий Сокольников аатынан Чурапчытаагы киин балыһа кылаабынай бырааһын солбуйааччы, учаастактаагы быраас Марфа Иванова кэлэн оҕонньор дабылманьатын, сүрэхин тэбиитин мээрэйдээн, уопсай туругун бэрэбиэркэлээн, барбыта, 150/90 үчүгэй диэн буолбута. Бүөтүр Мэхээйилэбис секунданнынан: улахан доҕоро, дуобакка, саахымакка үс оройуон элбэх төгүллээх чөмпүйүөнэ, призера Василий Федоров, бэйэтэ уһуян-такайан таһаарбыт уолаттара – СӨ Бэчээтин туйгуна, "Үтүө суобастаах үлэтин иһин" балиэ хаһаайына, 1989 сылтан саҕалаан "Саҥа олох" эрдээксийэ бэчээт-тэччинэн үлэлиир Федор Протодаконов, СӨ физкультуртаа уонна спорка, СӨ үөрэтиринин

туйгуна, 1-кы категориялаах спортивной судья, СӨ хотугу многоборье федерациятын дирижтерин эбэһинэһин толорооччу Семен Колодезников буоллулар.

Этиллибит бириэмэбитигэр Бүөтүр Мэхээйилэбис маһын хайытан бүтэрэн, саһана турда. Мин кинилин мас хайытымын туһунан өссө былырыныгыннан сүбэлэспипит. Сааһын тухары олох оттон кэлбит ытык кырдыаас дьэтин күөх төлөн ситими-гэр бу былырынын күһүн эрэ киллэртэбитэ. Онон билигин Бүөтүр Мэхээйилэбис иллэнсийбиччэ, төрөөбүт-үөскэбит Чурапчытын туһунан кинигэлэри муһунар, үөрэтэр, доҕотторун-атастарын кытары саахымак, дуобат, лото оонньуур.

"Олохтоох типографияда 1954 сыллаахха үлэни кэлби-

тим уонна 1995 сылга диэри, харыс да сиргэ халбарыйбакка, үлэлээн бизнесийэ тахсыбытым. Оччотокта барыта илин үлэтэ этэ буоллаҕа, хас биридии буукубаны сибииниһинэн кута-кута, солбуһа сылдьан илиинэн эргитэр буоларбыт. Ити хэмгэ хаһыат нэдиэлэ үстэ тахсара, итиннэ үс оройуон хаһыата барыта бэчээт-тэнэрэ – ортогуна, 3000-5000 ахсаанынан таһаарарбыт. Билигин нэдиэлэ биридэ тахсар хаһыаты тыһынчаны кыайар-кыайбат эрэ киһи сурутар. Аныгы үйэ үлэни-хамнаһы тизиниһикэ солбуйда, бэлэм көмүүтүргэ бэчээттээн баран ытан эрэ кэбиһэллэр. Оттон биһиги түүннэри-күннэри үлэлиир буоларбыт. Типография иһигэр күн биллибэккэ ааһара – сарсыарда кириэн баран, кизэ эбэтэр түүн

■ Василий Федоров, Семен Колодезников, Федор Протодаконов Петр Массаевы кытта, 90 сааһын көрсөтүө.

биридэ тахсан барары. Олох оттор эрдэхпинэ, кэм күн аайы бодуустаһан маһы кытта эл-лэһэбит, билигин гаас кириэн дьону сүрээ суох оҕордо. Муус-пун эрэ киллэринэбин. Күн-нээҕи эрсииммин билиһин-нэрдэх, сарсыарда 4-5 чааска уһуктабын, ол онугар кизэ 19-20 чааска сытабын, табаҕы төрүкү тардыаппын, ол онугар тоҕостоох кэмгэ атастар-бын кытары кыһылы "кылк" гыннарыаппын сөп.

Эдэр сылдьан кылгас дистанцияда кыралаан сүүрэр этим, ону тэнэ унуоҕум төһө даҕаны кыратын иһин, волей-болга мээчиги сүүрү туруорааччынан сөбүлээн оонньурум. Икки кыстаахпын, икки уоллаахпын, уонтан тахса сиэннээхпин, сүүрбэччэ хос си-

эннээхпин. Бары – үөрэх, үлэ дьонно", - диэн Бүөтүр Мэхээйилэбис күлэ-үөрэ кэпсир.

Кини таптааллаах идэтигэр 42 сыл устата үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ онтон 26 сылын салайааччы быһытынан дьонун кылаатын киллэрситин холобур туттан, диригитыктыбыллан сыналаабыт. Бүөтүр Мэхээйилэбис – биһиги кэлэтиппитигэр мэдди үтүө сүбэһит, кыаллар-кыаллыбат өрүттэри барытын ыйан-кэрдэн биэрэр туттаах киһибит. Бүтүн өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн маннькытык саастаах бэчээт бэтэрээнэ баарын чугаһынан билбэппит. Ытык киһибитигэр Бүөтүр Мэхээйилэбискэ өссө да үһүн үйэни, чэгиэн-чэбдик доруобуйаны баҕарабыт!

Салайааччыбыт, настаабынныкпыт

Алексей СЛЕПЦОВ

ССРС бэчээтин туйгуна, Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуот хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, Чурапчы улуһун Бочуоттаах гражданина – салайааччыбыт, настаабынныкпыт Петр Михайлович Массаев быйыл тохсунньу 15 күнүгэр 90 сааһын туолла.

Кини оловун, үлэтин туһунан «Саҥа олох» хаһыаппытыгар толору сырдатыллына. Улуус-путугар бэчээт сайдытыгар оруола ойуччу тутулан балиэтэнэ.

Типография оройуонига биир бастаһынан үлэтин саҕалаабыт бырамысылаһанай тарилтэ буолар. Петр Михайлович 1954 сыллаахха комсомол райкомун путекаһынан бу тарилтэҕэ наборщик үөрэнээччитинэн үлэни кэлиэбиттэн, 42 сыл устата харыс да сири халбарыйбакка, дирижтергэ тийэ үүнэн үлэлээбитэ. Очолорго типографияда сүннүүнэн Новосибирскайдаагы полиграфистары балаһынар училищени бүтэрибит каадырдар үлэлээбиттэрэ. Итиннэ типография салаатта-

тын оруола улахан. Үксүбүт кинилэр бизрбит направлениеларынан үөрэни бүтэрэн кэлэн үлэлииргэ дуогабардаах үөрэмиппит. Училище наборщик, бэчээттээччи, мас-сынааҕа талы (лиотипист) идэлэригэр үөрэтэрэ. Мария Дьячкова, Мария Михайлова-Саввина, Алексей Слепцов 1975 сыллаахха үлэни кэлэри-битигэр биһиги иннибитинэ бүтэрибит Светлана Монастырева, Татьяна Смирникова, Мотрена Гуляева үлэни сылдьалара. Биһиги кэнибититтэн Светлана Семенова, Петр Саввин, Анастасия Сивцева, Анна Дьячкова, Валя Эверстова, Борис Васильев, Галина Гуляева, о. д. а. тарилтэ туттаах үлэһиттэрэ буолбуттара. Билигин «Саҥа олох» редакциянай-издательскай холбоһукка Аксинья Лыткина, Федор Протодаконов таһаарылаахтык үлэни сылдьаллар.

Көмүүтүр кэмэ кэлэ илигинэ, типографияда хаһыат нэдиэлэ үстэ бэчээттэнэрэ, 4000 экзэмплярга тийэ сылдьыта. Ону таһынан араас былаанкалар, паапкалар, биллэттэр, о. д. а. оҕоһуллалла-

ра. Үлэ, омуна суох эттэххэ, сороҕор түүннэри барара, сими-энэн арахсарбыт. Кэлэтипп олус түмүүллээҕэ, ыччат-комсомольскай аатын сүгэрэ. Социалистическай куоталаһы инникү күнүгэр сылдьарбыт, знамянан, ымпелынан, грамоталарынан наараадаланарбыт, араас пуондалары ылаттаабыппыт.

Үлэни тэрийи, салайы, биллэн турар, салайааччыттан улахан тутулуктаах. Бизнесийэ тахсар диэри 20 сыл типографияны салайбыт Петр Михайлович Массаев барыбытын түмэн үлэлэппитин билинэбит. Эдэр дьону үлэҕэ такайан, үөрэтэн, олохтут суолун буларбытыгар олук уурсубутугар барҕа махталбытын этэбит. Кэлин, бочуоттаах сыннылаһыта тахсы-бытын да кэниэ, сибээспитин быспаппыт, мэдди билсэбит. Ытык кырдыаһыт ылыктаах тылын-өһүн, сүбэтин ылына-быт.

Үбүлүөйгүнэн, ытыктабылаах Петр Михайлович! Чэ-гизиник, этэнгэ сылдьан, 100 сааскын томточчу туоларгар баҕарабыт!

■ Чурапчы типографиятыгар биридэ үлэлээбит кэлэтипп, 90 сааһын көрсөтүө.

Бастын ыччаттар ааттаннылар

Сэргэх дыһал. Чурапчы улуусугар үгэскэ кубулуйбут сылы түмүктүүр тэрээһин - Ыччат баала ыытылынна.

Марфа ПЕТРОВА

Үөрүүлээх тэрээһин улуус ыччаттын ааспыт сыллаагы үлэтин сырдатар видеоролигынан сааланна. Ол курдук, балаҕан ыйыттан улуустаагы ыччат бэлиитикэтин исписэлиининэн Алгыстаана Федорова ананан ситиһилээхтик үлэлиир.

Үөрүүлээх тэрээһин улуус ыччаттын ааспыт сыллаагы үлэтин сырдатар видеоролигынан сааланна. Ол курдук, балаҕан ыйыттан улуустаагы ыччат бэлиитикэтин исписэлиининэн Алгыстаана Федорова ананан ситиһилээхтик үлэлиир. Кини салайытынан улуустаагы ыччат координационнай сэбиэтэ сэргүтүлэн, аҕыйах кэм иһигэр саҥа сүүрээһин киирдилэр. Чурапчы улуусун тэрилтэлэриттэн ыччат профсоюзунун бастагы улахан мунһааҕа буолла. Манна эдэр үлэһиттэр актуальной тизмэлэри ырытыстылар, уопастыбаннай түмсүүлэр уопут атаастастылар. Ону таһынан производственной тэрилтэлэр ыччаттарын сэбиэтэ тэрилиннэ. Нэһиликтэр ыччаттарын түмэр, көбүлүүр, тыа сиригэр

«Сыл бастын уопастыбынныга» — Антон Фомин, аалтар күн-эриитэ.

лидердэри таһаарар сылтан итиэннэ үлэҕэ кыһалҕалары быһаарыыга улуустаагы ыччат десана нэһиликтэринэн үлэлээтэ.

Маны таһынан биһир улахан хамсааһыннаан улуустаагы Ыччат киинин дьыэтин үөрүүлээх аһыллыта буолла. Ыччат киинэ кэнгээн, кыһалҕалаах дьонго көмөлөһөргө, ыччат дьоруун, талаанын, са-

табылын сайыннарыгар, чөл олоҕу тарҕатыга, саҥа саҕалааһыннары өйүүргэ сөптөөх усулуобуйа тэрилиннэ.

Сыл түмүгүнэн бастыннары чыэстиир үөрүүлээх чааска улуус дьокутааттары Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Яков Оконешников, улуус баһылыгын социальнай боппуростарга солбуйааччы Мария Кронникова эвэрдэ тылы эттилэр итиэннэ

улуус сайдытыгар кылааттары киллэрэр көхтөөх ыччаттарга махтанан туран, наҕараадалары туттардылар.

Салгы улуус ыччаттын үрдүкү биризмийэтин туттары сизэрэ-туома буолла. Ол курдук, «Бастын уопастыбаннай түмсүү» анал аат «Эрэл» эдэр педагогтар ассоциацияларыгар, «Бастын уопастыбаннай» анал аат Чурапчы нэһилиэгин ыччаттар Антон Фоминга, «Прорыв года» анал аат Чурапчы нэһилиэгин ыччаттар Аман Винокуровка, «Сыл бастын волонтера» анал аат С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын үөрэнээччигэр Азита Старостинага туттарылынна. Чурапчыга Ыл саргытын сылынан быһыл «Сыл бастын» эдэр ыала» номинация кыайылаагынан уон ыал ааттанна: Сылтан Афанасий, Айына Говоровтар, Петр, Саргылаана Трофимовтар, Чурапчыттан Василий, Татьяна Слюгровтар, Соловьевтар Михаил, Күннэй Николаевтар, Кытаанахтан Василий, Туйаара Потаповтар, Арыылаахтан Николай, Светлана Демьяновтар, Одьулуунтан Петр, Анжелика Жегусовтар, Болтоноттон Афанасий, Анна Григорьевтар,

Бахсыттан Дьулустан, Күннэй Пестряковтар, Хадаартан Петр, Лидия Григорьевтар.

«Сылтан сыл айы Ыччат баалыгар эдэр дьон кэлитэ элбээн иһэрэ үөрдэр. Быһыл 17 нэһиликтэн 13 нэһилик ыччата улахан дэлэгээссийэнэн олус бэлэмнэнэн кэлэн, куонкурустарга көхтөөхтүк кытыннылар. Бу ыччат тэрээһинигэр суолта уураллара көстөр. 2025 сылга Арасыйааҕа, өрөспүүбүлүкэ Дойдута бэриһилээх буолуу сыла биллэриллэн, ыччаты, оҕону патриотическай нитиингэ сүрүн болломто уурулуоҕа. Онуоха тыа сиригэр ыччат олохсуйуугар, төрөөбүт дойдубут, нэһиликтит сайдытыгар туһуламмыт бырайыактар, саҥа сүүрээһинэр олоххо киирэр туруохтара диэн эрэнэбин», - диэн ыччат исписэлиинэ Алгыстаана Федорова билиһиннэрдэ.

Ити курдук, ааспыт сыл үгө түмүктэрдээх, ситиһилээх буолла. Иниикити даҕаны өссө интэриэһинэй түгэһинэр тосхойуохтара, төрөөбүт улууспут чэчири үүнэ-сайда туарарын туһугар ыччат дьон үлэлиэхтэрэ-хамсыахтара.

Тыа хаһаайыстыбата. Диодоровтар кууруссалара кыһыны эргиччи сымыйттыыллар

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Өссө 2022 сыллаахха Саха сиригэр түргэнник ситэр салааны сайыннарыыга туһуламмыт, көтөрү иитэр дьизэ кэргэн фермаларын тэрийи туһунан дыһал СӨ Бырабытатыстыбатын сүрүн соругунан буолбута.

Оччотоолуга СӨ Бырабытатыстыбатын бэрэссэдээтэлэ Андрей Тарасенко: «Хааһы, күһү, онтон да атын көтөрдөрү иити туһунан этиллэр. Билиҕистэ аграрийдары кытары Саха Сиригэр манньк фермалары арыһан үлэлэтингэ бырайыак бэлэмнибит. Манньк бордуюксийаны атылаһарга баҕалаахтар бааллар», - диэн эппитин күн-бэдэрээ курдук өйдүүбүт.

Итинтэн сизтэрэн, иккис кыһыннарын кууруссаны иитэр Болугур нэһилиэгин олохтоохторун Софья Славична уонна Валентин Исакович Диодоровтары сырдаттым. Кинилэр бу салаанан дьарыктанаары, сип-панель матырыйаалынан 4х9-таах дьизин туттан, кууруссаларын онно туруораллар.

«Аан бастаан саҕалыырбытыгар биэс кууруссаны, чопууска эрдэхтэринэ атылаһан ылбыһым. Дьэ, ол кэмтэн саҕалаан, сымыйттары инкубаторга таһааран итэ сылдыабыт.

Ломан браун, хайсекс, леггорн, барковская брависта дьиз сымыйттыр боруодалары итэбит. Билигин уопсайа 80 кууруссалаахпыт. Күннэтэ 60-тан тахса сымыйты ылабыт, ким сакаастырынан атылаһан, ол харчытынан бурдуктарын атылаһабыт. Итин таһынан нэһилиэһиньэҕэ индюктары, бройлердары, хаастары атылымыт. Барыларын инкубаторга сытыаран таһаарабыт. Маннай бэйэбит сирби-тигэр эрэ дьиз тэриһиппит. Ол эрэри «дьоммут-сэргэбит бэйэлэрэ эбии дохуоттаныа этилэр, амтаннаах бэйэ аһын сизтиннэр» дьиз санааттан үлэбитин-хамнаспытын, бородууксуйабытын рекламалаан, чоппуускаларбытын атылымыт.

Үлэ буолан бараан олус элбэх сырны эрэйэр. Кууруссаларга аһылыктара табылыннаҕына уонна сууккаҕа 14-15

чаас устата сырдыгынан хааччылынахтарына, сылы эргиччи да сымыйттыахтары сөп. Бурдугу таһынан эбии балыгы, эт көөбүлүн (распиловкатын ылабыт), кукурузаны, эбиэс, салиһинэй бурдугу, хаппыстаны, хортусоппуй хаһын, сенаһы сизтэбит. Эбиликтэр туһунан эттэххэ, мясокостнай бурдугу, арылаах үүнээйи ыгыллыбыт хаһын, муора уонна өрүс ракушкаларын, сизинилэр доруоһаттан уонна белоктаах битэһини сизтэбит.

Бу дьыаланан кыһи улахан манньк барыһырбаттар да, бэйэбит санаабытыгар, олус интэриэһинэй уонна саамай сүрүнэ сибизһэй эти. Сымыйты күн айы сиибит. Быйылгыттан саҕалаан, цесарканы итэн боруобалаан көрүөм - сымыйттан аллергиялаабаккын, оҕо сизэн сөп уонна этэ миннигэһинэн биллэр көтөр буолар. Көрөргө-харайарга судургу, оһуруот

үөнүн сиир ол эрэри оһуруоту олох тыппат дьиз суруйаллар. - диэн дьиз кэргэн хаһаайката Софья Славична түбүктээх үлэтиттэн быыс булан кэспэтэ. Дьокүс хаһаайыстыбаларын сайыннаран баҕалаах Диодо-

ровтар дьиз кэргэнгэ үлэлэригэр-хамнастарыгар ситиһинилэр, дохуоттара үрдүү туарыгар, дьон-сэргэ туһугар туһулаабыт үлэлэрэ таһаарылаах буоларыгар баҕарыабын.

Бишээхэ суруйаллар. Дээ, бу сойуус туһунан балай да тарһаммыг буолуохтаах да, сиһилии билиһиннэриим.

Авсгшт 2024 онд, нуус устар 12 күнүгэр бастахы харгалзылалар буолан-Иван Парфеньевич Александровтуун Егор Гаврильевич Федоров - Долун типографыгугар карса түһэн барам, кэбэс төлөтүөнүкүн көпсүтүһүн, "Саламат сиригэр көмүл сургууланчылар түмсүүгэрин тарыйыскаа" диин бөлөр өлгө-салыһа көлбөтүм.

Арай тууян түүн түүн гүлзэ-
ним. Били, дьоммун кытта
ардта буолар ханна эрэ кэпэ-
йан суолутар тахсан, ирэ-ко-
мүсөстэ иһэбит Дьыһар, ба-
лылары характсан көрө илик
бонум этэ да, барыларын
иркэ билиталдыр курдукпун.
Ээ, вйан суолутар мин табак
арда-тарда, кэнники хааман
лэбин. Ол кэнниктэн сикэ-
этэбин кэнним диэки тытан
биистим. Арыһах хаамытны
алтык баран кэлибин хайы-
л көрбүтүм – били ситэриэтэм
ахын тинт мас аалытар түстүт
төөгө түтөн хатанаб, умайан
ай эрэр эбит. Аттыбар аргы-
аһан иһэр киһибэр: “Хайа,
дээр, баһвар бараары гына”,
диэн сага умайан эрэр уоту
быта үктүү сэгээтым. Уотум
адым быһыһан сымла-жал-
үхтэтэн, баарай тинт
ска тийдэ. Тинт көрбүтүм

Иван Парфеньевич
кэпсииринэн, игирэ
саха уолаттара
тэриммит МуТона
хампаанньатын
оонньуулара
аан дойдута
аатырбытын
курдук, араас
омук тылынан
тылбаастаан,
улахан

6. Этнокофликлар, савҳа кул-
сууратини кўришнәр: омонго,
рһукай, тойбук, тавабрыннар,
комучултар. Озно кырыттыка,
ошечня. Итны. Евдокия Ува-

Холбоонго ырыа эйэаччылар, киннэ устааччылар режиссердар, сценарий суруйааччылар, тылбаасчыттар, бэйэбит эрдээксийэбититэр бырабылдьаннаа быһаарыстынан үлэлэрэ бигэртэнэр. Көңүл суруйааччылар буоларбыт быһаыстынан, суруйар үлэбитин ситээн бизэрэр бадалаах дьону хонтуруолдуур-режиссёр

Аны "ТЭТИМ" аралдыйга Проконий Хабаров «Инккии күөнгэ» бизинтигэр ыксыран, иккэрх көпсөтүн тааыста. Онов сойууспут туох соруктаах тэрмиллэхтин, төрөөбүт тыбыт кинник дыйыбатын тулутар туруулаһар үлэбит-хамнасыт Сахабыт сириң олохтоокторугар скиилин сырдаттыкынна. Барээсдээтэлбит Иван Парфеньевич кэксиргэтан кыирбит үбү 10% тыһыынча солкуобайы инс түмсүүтүгэр туттаран, анал байыаннай дыйыска сымдээр ололорбутутар 4 тыһыынчаттан тахса байыаннай танка тигилкиңиз. Бийиги бу тэрэһиннэрбититтан кынаттанан, үлэбит ситкиһилээтих бөрөн иһэр. Улуустарга, нэһиликтэргэ отделениелары тэрийэн, Чурапчыга, Дьааһыга куратордарытын аҥаастыбыт.

Айар аргыс. Төрөөбүт дойдубун хоһооммор холбуубун

**ТОБУС СААЛ ТОМТОРДОХ
ЧУРАЛЧЫ**

Тогус саял томтордох Чурапчы
Ийнэтэк күн тэйэр
 қаллавындаах.
Ырыада ылланмыт Чурапчы
Сүүтүгү долгуһар чарагыдайк.

Холоонго холбомму? Чурагчы
Үүрүүт өрсөгөй ырылавах,
Үлэттөж дьоллохму? Чурагчы
Иннэки кирдигкэ хыайрылаах.

Сут-кураан хэмнэрийн аабангын
Чэсирик сайдадын эн бүтүн,
Түүнтэй да чаабыйбат Чурапчы,
Эн модун хүүхдүүтэй урдуутун!

Күннэтэ хнэркэйэн кнэжн,
Турсадай тутуулаах Чурапчы,
Сагалыы олоху изйэтин,
Сахалыы кп тыгыннаах Чурапчы.

Олимпиа үрдүтэр тахсангык
Эн аатык ааттанна Чурапчы,
Өрүүтүк чылчаалга буолагытын,
Аар-саарга аатырдык Чурапчы!
Радна Колымова-ХОТУУНА

ЧУРАПЧЫМ
(актохотон)

Чарык күн талламыр
Цуралчык күөлүктөр
Чоңгуйар кэбэ жыыл
Чарыкым кэтээр,
ЧырыПтыыр чыгычабым
Чобоо Чуур сагыта
Чагван Ыллам ырыа
Чөл кутуМ ырата.

Дмитрий Федоров –
Орволай Уола

**ЧУРАЛЧЫМ ЧУЛУУНАН КИЗН
ТУТТАР**

Тавара дундзигтэн муостанак
Илнги тонторго туруурбүт,
Урууду бальшда арчылсан,
Бу махна күн скрин көрбүлүт,
Сайагас, эйзэс эмчиликэ
Сып-сыллаас ытиска түһэргэ,
Бу сиргэ тураххит түстэнэр
Бастагы билилхит буоллаба,
Чурапчым тура ннаах буорунан
Илнган арбаанан тнэлийэв,
Тилэри сүүрэлэи, көрүлээн,
Турдахпыт борбуйу катэдан.
Улан уруйдуур дьоро күн
Былаагы күөрчүк катэвен,
Тобустуур тонтортон кээкэлээн,
Морилин ньиргэтэн түмсөрбит.
Оскула чугдаархай тонторо
Ого саас уорэвин сапалыыр,
Сайдарга эрэллэс ыччаты
Уйэ саас чин билхи кынаттылар.
Чурапчым чулууан кизэ

Бастыны халхур онгостор,
Дулуурдаах ыччата суол сал-
гыр,
Дулусхав сайдыны
бейымыр,
Анна Биряшкова - Айылталам.

СҮҮТҮНУУР ЧУРАЛЧЫМ

Суутгууур Чурапчым чорднг
Снсийн тул хэсннгн?
Эн снсийгэр нстэби
Эдэдэр сэмэй
Талталарын ойбуун.

Дийн картган дьолуу
Күөх суутугуун туойар.
Ийа-ааа үөрүүтүн,
Ого-аймак хүлүүтүк
Чурапчым чаранга
Суутугуу туойар.
Спорт гуната
Сүүрүк, быһый.
Тустуук, өркөн өй
Үүнэр-сайдар
Чурапчым томторутар,
Ыччаптыг ырмаата,
Ыра сакаа туолуута,
Ыраас, чэбдик үөрүүтэ
Иһиллэр чаракым —
Күөх суутугуугар.
Евдоксия Кутакова-Чэлтнйэ

МИН ЧУРАЛЧЫМ

Сахалыы куттаах мин түөлбөм,
Дойдум сирэ – Чурапчыым,
Тобус үйэ тухары
Тобойдорго ан туойууй!
Удуйор, утум салбаанкыт,
Кэрс кэскил тэниитиги!
Кэрэхсээн, кэпсэи турун,
Үйэтигэ, үөрдэ турун!
Үтүс үтүс номохторго,
Үйэтигэ, ыалыст хандани!
Ыччат дьонуң, оһу сэгээн,
Уос номоһор туйуохтун!

Наталья Сергеевна –
Анна Кышан

ЧУРАЛЧЫБАР

Чучунаахтыыр хонгулаахпун,
Мокньооданкуур
 куругнаахпын,
Дотор-атас дыбноохлун.
Хонук айы дыллоохтук
Чулуу-мааны дойдубар –
Чурапчыбар, Чурапчыбар!
Чугалыйбын үйүн-актан
Күнкүүк көрсөр чарагнарбар,
Ыйы маамыр сынсыларбар
Чулуу-мааны дойдубар –
Чурапчыбар, Чурапчыбар!
Санаабытым – чечик буоллар,
Санарбытым – мрыз буоллар,
Дьалто скрдинр мллыктарга,
Сарсыгылымыр хонуктарга
Чулуу-мааны дойдубар –
Чурапчыбар, Чурапчыбар!

Вячеслав Хон

**ЧУРАПЧЫБЫН ӨРҮҮ
ТУОЙУОБУМ**

Армыгйа сьдээвэр алмай
 күннээх Чурапчыым,
 Хатынтаах Чарантнаах субу
 олохтор аргыһым,
 Кытыаста кыһар кыһыл
 быһахтаах Мэарысчааным
 Кизн туттар улуустар төрөөбүт
 күргүр айкалым!
 Астырак ырмаа ылалар
 Кысы Амма ерүстэх,
 Чурапчынан тыргылта устар
 Куохара үрэхтэх,
 Көмүс хатырыктаабынан далэй
 үтүө куаллардээх,
 Токүс томторуу ситимниир
 ыраачын көстүүдээх
 Үүнэ-сайда тур, өргөй
 хыйыһылаах дойдум!
 Күүстээх ысчаттаах спорт
 туйонто улууһум!
 Чурапчыбынан үйэлэртэ киэн
 тутта туруобум,
 Кэлэр көлүөнэлэ хоһуйан
 кэскилгин туйуобум.
 Степан Кожуров-
 Ыстиппаан Таастаах

**УЛУУН КҮӨЛ - КЭСКЫЛБИТ
БЫНГЭ**

Уурагнай бухатыр сабаттан,
Ол явсыгт баданнамыр
Дөдөллэртан,
Аныгы үйэлэ кэлэмнит
Эн авхын айтатан эрдэхлйт.
Уланэн дөдөднор ысчатыг
Үгүһү, элбэлн онхорор,
Сырдыкка, урдухуз талаһан,
Салһаны үөрэтэх баһыһмыр.
Кэрэнн кэрэхсикр эбмэр
Күн ийэ "Күбэйэ" түмсүүлөр,
Астылар ситиһини дартыгын
Алгыстаах суолларың арчыһаан
Алааска күөрэгэй ырылаах,
Күөх солоо суутунас хатыһнаах,
Миникынгэс сир аһа бийаһыһаах
Аатырбыт Лэбкэйэ соболоох.
Куруутун күс быһый сүүрүктэр,
Ат бөдө боостурдар бөвөстөр,
От оттуур, мас мастыһар
Уолаттар,
Байанай аргыһтаах булчуһтар.

Зрчимжээх ишмэнэн үлэлсэн,
Өрдөөнү өбүгэ дээрныгш,
Өрүүтүн бигэтик айөөнөөр
Өрөгэй тойгутун туойаллар!
Үйгулэх сайханы уруйдан,
Сибээки көбүрүн тэлэгтээ,
Сайылык түптэгин унаардан
Бысылбат сүтмэнэн тутуста.

Ухун Күөл – тапталбыт уйатэ,
Ухун Күөл – кэскилбэт бииһигэ,
Чэчирик, чэлгикэ сайда тур,
Уйэлэр тухары Айхаллаһа!
Дьэбөө Никиткина
Тапталыһа

МИН ДӨЙТҮМ—ОДЪУТУУН

Мин дойдум:
Бурдугу үүнээрэн, хайбанам,
Уордыннаах, мэтээлээх
Дьонноордоох,
Сылгыны, ынагы дэлэтэн
Дьин саха сизэринэн олохтоох.
Мин дойдум:
Кмэн сиргэ билилибт кулуубар
Дьон-сэргэ дьарыхтан
сайдаллар,
Орсоор орсуола дэнэттэгэр
Кмэн биллэс ваннарын аһаллар.
Мин дойдум:
Сарсыярда саһарья тахсыта
Дьолууна долгуйн уһуктар,
Бу сиргэ талтаа баврына,
Үэрэхтэн, үлэттэн дьоллоһор,
Мин дойдум – Одьулун.
Иван Попов-Байдал.

**БОГТУР УУС ТЭВЭР
СҮРЭБЭ-ЧУРАЛЧЫГА**

Чинг тнрхтээх дбйдубут
тускулун
Алтан сэргэ бэгэтиг гүошулуур,
Төгүс томтор уруйдуур үрдэлиг
Чуралгыга күн тахсан
мэхтэлигир.
Алгыс арыалыгир вартыга
— Чуралчы,
Кэскил кэгэтигир мыра
— Чуралчы,
Өрөгөй хыаймыг туната
— Чуралчы,
Бохтур уус тэбэр сүрэгэ
— Чуралчы!
Элбэх да эрэйг тэлэн аасгыты
Эжэбит дырбин дулгыга
сэргэнир,
Үйсүрэгэ үүсэр-сийлэр ыччагы

Дойдум тэвчээ өрүү
 ырангачыг салгыр,
 Хас ыгыс тайангы МЭНЭ
 тавгарга,
 Хас харах далай ылданаа ырааха,
 Хас сүрэх тинтиргиз суду
 баттарга,
 Хас биир динбит санаата -
 Чуралчыгай
 Манжа Савина

ААР ХАТЫН ЛАБААТА

Аар хатын лабаата
 Дойдубун санатар,
 Чарангым кылбаваран,
 Тулабын сырдатар.
 Сэбирдах сулуоңар
 Ытарда кизгэлэ
 Саната туруода
 Сайынгыт кизлээн.
 Көстөкүн ыраактан
 Кэри тывм саңаңар,
 Солто, лүкх былаңаңар
 Сайынгыт күн саңар.
 Туруоңум талбаңаран,
 Хатынгым элтыңар,
 Сүрөхлэр ан баваргын
 Уостубат ахтылбаң!
 Лөбазылың нуоңайан,
 Киэргүлэр көстүүтүн
 Айхалдым туойабың,
 Ахтабын өрүүтүн.
 Кэрэлэр-кэримнар,
 Сүрөхлэр күндүлэр
 Чурагчың чаранар
 Сайынгыт кизлэлэр.

**Мария Винокурова-
 Иваны Мэяргыла**

**ҮҮНЭР-САЙДАР
ХАЙАХСЫТМ**

Отгон мин туйгуур аз,
Чонголожуур алвастын,
Алва дьалда аларбын,
Ырбаа-былдаар сымырдарбын.
Чонголож одуу күөлшэрбиги,
Кут саһар дьүндьэлэрбиги,
Суутунас хомус эбэлэрбиги.
Алды түһар тумустарбын.
Эргички илгээх гыһымыбын,
Сибээки симээр алаастын,
Күөх күөтэл, арвас олтуун,
Үрүүүлэх хонкуларбын,
Мутукча тыллар тыдаларбын,
Сэбирдэх хатын аларбын,
Кыла мүстөр үрөхтэрбин,
Вултуур куобак ойуурбун.
Сылы ынах төлөһүйэр
Илтэлэх сэбирдэх олтуун,
Сир ала ситэн буһар
Арвас мискыһаас олмууна,
Сөгүөлүүр сылаас уубун,
Умсар дьирин чүмүшүбис,
Балык мууду кытүччэбин,
Барамбат баайдаах Эбэбин.
Суохтуур-астар дойдубун
Төрөөбүт төрт түөлбөбин.
Алаас илгээх токторбун,
Үүнэр-сайдар Хаһааспын.

**БУ МАННА ЧУРАЛЧЫМ
ТҮЭЛЭЭТИГЭР**

Чаран алаас хоньхтордоох,
Хатын мостын ханымчордаах,
Үтүө, мааны дьонвордоох,
Чулуу бөлөс сурахтаах,
Сиртэн үүхөн сирнэдийбэт,
Алаас аатын үрдэллэт,
Синэх оттуун хиралхайыт,
Тальон тыгс таһаллыыт,

Хүнгээ оокинуур хүөлхөрдээх,
Куустух агинүү халдагнаах,
Куустэх үлэ хүүрээнкүрдээх,
Көстөөх сирдинт
туһаайһылаах.

Айыи санга арчылаамыт,
Айгы ситим салгаммыт,
Айин-сыргы табарлыабыт,
Айар сурух гардаммыт,
Каскил ханхирэ көрөхилэминит,
Саргы олох сайдар суоллааммыт,
Ыччат түмсэн үксээбит,
Дойду аата сурадырбыт,
Эу манна Чурагчим

Бэрэ баһаам быланыгыр
Дьоллоох олох кэҥэ турдаҕа,
Дьолук аата ааттаныа баччаҕа.
Сөпсөһөбүн билэ битигэр,
Аан тыл аһыллар айылгытылар,
Сүтүөх уйар сүлгүгэр,
Кыайыс буолар чахчытыгар.
Илюкестий Алексеев

**САНААН КЭЛТИМ
МЭГЛЭХСЭНН**

Хомус дүүрүүгүйр ырмайтыгар
Санаан кээлим Мэлдээхсибин,
Онио самаан сайын
Айылыа сылаас тыгына
сатымлаабыт
илгийбит.

Көбүр күдөз хонутта
Сибикки сирмөз тышлыбыт,
Дыркуминир уулаах көлүчүмөз
Балык үрөз оонньообут.
Хобуу оттоох ходуһаа
Хотуур тыһаа мылгынаабыт,
Быһаачыах алаас кытаар
Булут бөдө бачылгыраабыт.
Тумус тыа саваттылар
Дьаһаһи үрө кыччулбүт,
Көнүлүк ооннууру кудуңчук
Ньаасын оюо күлөһийибт.
Мүөт сыттаах мэнгилэрэнкэ
Хороһор мүстөөх муһубут,
Күөнтүүр майгыһаах оһуһут
Күөһүмүһүрн айаатаабыт.
Үрүк кирэ сипоһуһункэ
Дьэдэһ кытарчы буспут,
Куула тыа саваттылар
Халтаарыһыт эһөз сипһыт.
Лаһаһар хатыһыһах чарыһтар
Көтөр ырыһа дьүһүрэйбят,
Лигүһүр маһаах тыһаһарбар
Кыһа-сүм эһбэбят.
Хомус аһыһаах дорһоһо
Аһыһаһ дьүһүр кууһа,
Курдаһыһ тартаһар Мэдһах-
сибик
Бу бөдөһүмү санаһа.

Тамира Елтрафова-
Ханжуба Хатун

НОМ ДОЙЛУМ – ЧУРАПЧЫ

Улэни, үерэни ере тушут
Утуу-мааны дэонирдоок,
Уот сэринг сылларын
Этинэк-каанынам билбит
Ол - мин дойдум Чурапчы.
Былхыдар, бөлөстөр мустар
Уйтулаах дойдубут билхээнэ,
Аан дойдута аатырбыт
Утүөкэп дуулуурдаах
Ыччаттардаах,
Ол - мин дойдум Чурапчы.
Ырыага ылланыр
Чарангыардаах,
Кулүмүс көмүс балыктыах,
Саяхаты өйдөөх-сөйүдөөх,
Сайаһас, уһаһас дэонирдоок
Ол - мин дойдум Чурапчы.
Елэһэстэ Синээрэ-Хүндүбэ.

Эбэрдэлиибит

Күндү абабытын, эһэбитин, хос эһэбитин **Петр Михайлович Массаевы** күн сириң көрбүтэ, күөх окко түспүтэ 90 сааһынан үөрэн - көтөн туран, сахалыы сайаһас тылынан эбэрдэлиибит, уруйдуубут!

Баҕарабыт үтүө доруобуйаны, уһун дьоллоох олоху! Биһиэхэ, сиэннэргэр, хос сиэннэргэр, өссө да күүс - көмө, сүбэ - ама буола сылдьаргар!

Эбэрдэни кытта Чурапчыттан, Тааттаттан, Дьокуускайтан, Москубаттан оҕолорун, сиэннэрин, хос сиэннэрин, кийииттэрин, күтүөттэрин.

Тэрилтэбит киэн туттар ытык бэтэрээнин **Петр Михайлович Массаевы** 90 сааскын туолбут дьолун үбүлүөйгүнэн истинник эбэрдэлиибит!

Чурапчы оройуонугар бэчээт сайдыыта типография үлэлиэбиттэн сааламмытын, онно бастакы полиграфистардан биридэрэ буоларгынан, киэн туттабыт, улууспутугар бэчээт сайдыытыгар энкилэ суох үтүө суобастаах үлэһин, бу эйгэһэ хас да көлүөнэ үлэһити уһуйон таһаарыккын, салайыккын үрдүктүк сыаналыбыт, халас бу оҕостубут.

Баҕарабыт ытык кийиитигэр чэгиэн доруобуйаны, уһун үйэни, тус бэйэһэр, дьиз кэргэннэр дьоллоох, байылыт олоху! Өссө да этэнгиз сылдьан, биһиэхэ үтүө сүбэһит, тэрийээччи буола тур, оҕолорун, сиэннэрин тапталларыгар угуттанан, үөрэ-көтө, сүбэ-ама буола олоҕу!

Эбэрдэни кытта улуустаабы "Сага олох" эрдээксийэ кэлэктиибэ, бэтэрээннэрэ.

КУТУРБАН

«Маарыкчаан» бааһынай хаһаайыстыба салайааччыта **КИРИЛЛИН Михаил Михайлович** ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Анастасия Степановнага, кыргыттарыгар Марианнага, Дашага, күтүөттэригэр, сиэннэригэр, быраатыгар Афанасий Михайлович Кириллиннэ, кини дьиз кэргэнигэр, чугас аймактарыгар, табаарыстарыгар дириң кутурбаммытын тиздэбит.

«Маарыкчаан» бааһынай хаһаайыстыбага биригэ үлэлээбит дьомо.

Чакыр нэһилиэгин олохтооҕо, Чурапчы улуусугар биригэ бастакы улахан «Маарыкчаан» бааһынай хаһаайыстыбаны тэринэн, өр сылларга таһаарылаахтык үлэлээбит СӨ тыа хаһаайыстыбатыгар туйгуна, Чакыр нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо **КИРИЛЛИН Михаил Михайлович** уһун ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Анастасия Степановнага, оҕолоругар, сиэннэригэр, биригэ төрөөбүттэригэр дириң кутурбаммытын тиздэбит.

Чурапчы улуусун тыа хаһаайыстыбатын салалтата, бааһынай хаһаайыстыбалара.

Чакыр нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо, Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыа хаһаайыстыбатын туйгуна **КИРИЛЛИН Михаил Михайлович** олохтон туораабытынан, кэргэнигэр, биригэ үлэлээбит кэллиэгэбитигэр Анастасия Степановнага, кыргыттарыгар, кинилэр дьиз кэргэттэригэр, чугас аймактарыгар дириң кутурбаммытын тиздэбит.

Чакыр орто оскуоланын кэлэктиибэ, үөрэх үлэһиттэрин идэлээх сойууһун кэмитиэтэ, педагогическай үлэ бэтэрээннэрин Сэбиэтэ.

Күндү убайа

ИГНАТЬЕВ Иннокентий Иванович

уһун ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан, бэтэрээн үлэһиттэригэр, өр сылларга медсистерэнэн үлэлээбит Прасковья Дмитриевна Собакинага, аймактарыгар, чугас дьонугар, табаарыстарыгар дириң кутурбаммытын тиздэбит.

Чурапчытаагы кини балыһа кэлэктиибэ, профсойууһа, Кытаанахтаагы врачевная амбулатория кэлэктиибэ.

"САГА ОЛОХ"
хаһыат

Кытаабынай
эрдэсхэтэр
ГОРЮНОВА
Людмила
Владимировна

Тэрийээччилэр: СӨ Бырабыллыыстыба, Саха Өрөспүүбүлүкэтин "Саабыччот" Суварыстыбанын автономнай тэрийээчтэ. **Тыаһаарыккы:** СӨ "Саабыччот" ГАУ **Тыаһаарыккы адырыһа:** 677000, Дьокуускай к., Орджоникидзе ул. 31, 124 кб. **телефон:** (411-2) 34-39-17 **e-mail:** sakhaecho@yandex.ru. **Российской Федерации Россия** Өрөспүүбүлүкэтин 2020 с. бос ыйын 3 күнүгэр регистрацияламмыт нүмүрү — ПИ №ТУ14-00559.

Эрдэсхэтэр адырыһа: 678670, Чурапчы сэл., П.П.Павлова, 26 а. **Телефоннэригэр:** эрдэсхэтэр — 41-332, оҕолор — 41-265. **E-mail:** sanaokh@mail.ru, сайт: sanaokh.ru, telegram: @sanaokh

Аһтар сурутар этиһэр саны редакция кыаһыгар махчы сеп түбүкөр буоһуула. Сурууһа ыйылар чакылар кыргыттарыгар элэтиннэ аһтар түс бөбүтэ сурутар.

Индекс: ПИ964. Бэчээксэ саккэс № 2 (11981). Кэмэйэ 2 б.л. Ахсаана 990. Хаһыат сыаната 26 солк. Хаһыат нэһилиэгэ биридэ: бээтинсэһэ таһар.

Хаһыат 16.01.2025 с. бэчээксэ бөрүһүнэ, 17.01.2025 с. таһаста. Дьокуускай к., Вильовскай переулок, 20 №-дээх дьэһитигэр, "Ю.А. Гагарин аһыан" Дьокуускайлаагы өрөспүүбүлүкэһэ типография" АЗо бэчээттиһэ.

Кэриэстэбил

Сүрэхтэн сүппэт күндү киһибит

Күндүтүк саныыр балтыбыт, эдьийибит «РФ Доруобуйа харыстабылын туйгуна», СӨ Бырабыллыыстыбатын Бочуотунай грамотатынан наһараадаламмыт П.Н.Сокольников аатынан Чурапчы киин балыһатын үрдүкү категориялаах медсистерэтэ, поликлиника хирургическай кабинетин үлэһитэ **Анна Петровна Макарова** ыарахан ыарыттан олохтон туораабыта бу дьыл, тохсунньу 12 күнүгэр 40 хонуға туолла.

Кини 1959 сыллаахха алтынны 17 күнүгэр Чурапчы сэлээннэтигэр төрөөбүтэ. Аҕата П.Д. Макаров — Аҕа дойду сэриитин бэтэрээнэ, Чурапчы орто оскуолатыгар учууталынан, ийэтэ А.М. Матвеева «Сага олох» хаһыат эрдээксийэтигэр бухгалтерынэн үлэлээбиттэрэ. Аанчык, саастаах ыал соҕотох оҕото буолан, наһаа маанытык, улахан далаарга иитиллибитэ. Оҕо эрдэһиттэн билиигэ-көрүүгэ тардыһылаах, эппиэтинэһэ-тээх, ылыммытын тигэһэр тиздэр буола улааппыта. Кини 1966с. Чурапчы 8 кылаастаах оскуолатыгар үөрэнэ кирибитэ. Оскуоланын таһынан спортивной сизексийэһэ сылдьара, музыкальной оскуолаҕа аккордеон кылааһыгар үөрэммитэ. 1976 сыллаахха Чурапчы орто оскуоланын бүтэрээт, «Оскуола» производство-үрдүк үөрэх девизинэн бэчээринэһэ уонна таас дьиз тутуугар маһарынан үлэлээбитэ. 1979 сыллаахха Дьокуускайдаагы медучилищеһа үөрэнэ кирибитэ.

1982 сыллаахха медсистерэ идэтин баһылаан, Чурапчы киин балыһатыгар хирургия отделениегэр постовой систерэнэн үлэтин саҕалаабыта. 2001 сыл-

лаахха "Сага олох" хаһыакка тахсыбыт А.И. Пермяков «Кини идэтэ — анестезистка» ыстатыйатыгар «түөрт сүл поско үлэлээбитин юннэ, эдэр эрчимнээх, билиилээх исписэлиһи, үлэһит быһыытынан уонна тус хаачыстыбатын үрдүктүк сыаналаан эппиттэригэр, анестезистка-систерэһэ үөрэнэргэ сөбүлэспитэ.

Анна Петровна, кэллиэгэлэрэ этэллэринэн, бу идэһэ талбыт курдук сөп түбэхэр: дириң билиилээһэ, бэйэтигэр эрэллээһэ, сып-сап курдук түргэн туттунуулааһа, киһи олоҕо кыл саҕаттан салһанар түгэнигэр элбэҕи быһаарар этэ. Кини ыксаллаах түгэнигэр анестезиолог-бырааһын кытта элбэх саҕата суох, үксүгэр хараһынан, илиинэн быһаарсан өйдөһөрө наһаа абыраллаах, — диэн хирурдар бэлиэтиллэр. Дьэ ити курдук, 2015 сылга диэри тыгасаһынаах үлэһэ үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ. Куруутун дьон махталын ылара. Эдэр кэллиэгэлэригэр үлэтин ымыгар-чымпыгар тийэ субалиирэ.

1995 сыллаахха — бастакы, 1998 сыллаахха үрдүкү категориялаах медсистерэ аатын ылбыта.

2015 сылтан олохун тигэһ күннэригэр диэри поликлиника хирургическай кабинетигэр медсистерэнэн үлэлээбитэ. Биһиги Аанчыккыт олохун 42 сылын медицинаҕа анаабыта.

Ылларыгар, аймактарыгар олус истин сыһыаннааһа, куруук сылаас чэйдээх үөрэ-көтө көрсөрө, дьон кыһалһатын өйдүүрү, көмөлөһөрө. Кини сатабыллаах хаһаайка, огуруотчут бэрдэ, кыайыгас үлэһит этэ. Алаһа дьэтин таптыра-харыстыра, тэл-

гэһитин дьыл кэминэн көрөн ыраастыра-туһарара. Сир аһын хомуйарга үлүмнэспэт этэ, «кылаабынайа» - айылҕа» диирэ. Чурапчытын чарангар күлэйдиирин, массынаатынан сылдьарын наһаа сөбүлүүрө.

Аанчыккыт өссө да өр олохтун, ыарахан ыарыы соһучу илдэ барбыта олус хомолтолоох. Ыараханлык ыалдьар кэмигэр уонна куруутун да көмөлөһөн, өйөһөн олохтун истин дьүөгэлэригэр М.Е. Барашковага, М.Д. Дьячковага, кийииппигэр М.Н. Яковлевага, ыалларыгар Калачевтарга, Павловтарга махталбыт мунгура суох.

Күндү балтыбытын, эдьийибитин сүтэрбит ыарахан күммүгэр өйөбүт буолбут, улахан көмөнү оҕорбут Чурапчы киин балыһатыгар, хирургия кэлэктиибигэр махталбытын тиздэбит, үтүө сыһыангыт олохтутугар кынат буоллун, кытаанах доруобуйаны, уһун үйэни баҕарабыт!

Аймактара Матвеевтар, Яковлевтар, Даниловтар, балтылара С.Е. Сунхалырова, Р.Р. Барашкова, Толстоуховтар, Макаровтар, Сивцевтар, Верховцевтар.

Улуус сонундарын
бу сиккеэн кыргыч
куруч

Көннөрүү

Тохсунньу 10 күнүгэр тахсыбыт «Сага олох» хаһыат тыаһын 990 диэн көннөрөн ааҕаргытыгар.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин үтүөлээх үлэһитэ, педагогическай үлэ бэтэрээнэ, ССРС, РСФСР үөрэбүриитин туйгуна, "Сатабыл" оҕону иитэр-үөрэтэр бырагыраама ааптара, тыа сиригэр агрохайскалаах оскуолалары тэрийбит биригэ дойдулаахпыт

КОНДРАТЬЕВ Петр Петрович

олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Нелли Николаевнага, чугас аймактарыгар, биригэ үлэлэспит үлэһиттэригэр дириң кутурбаммытын тиздэбит.

Улуустаагы үөрэх салалтата үөрэх үлэһиттэрин идэлээх сойууһун кэмитиэтэ, педагогическай үлэ бэтэрээннэрин Сэбиэтэ, улуус агрохайскалаах оскуолаларын кэлэктиибтэрэ.

Өр сылларга тыа хаһаайыстыбатыгар үлэлээбит Болугур нэһилиэгиттэн төрүттээх

ПЕТРОВ Иннокентий Егорович

Ийэ дойдутугар ытык изин толорон, байыаннай дьайыһа сылдьан олохтон туораабытынан, хаан-уруу аймактарыгар, убайдарыгар — Иван Егорович Петровка, Егор Егорович Петровка, саҕастарыгар, сиэн бырааттарыгар, балтыларыгар дириң кутурбаммытын тиздэбит.

"Мындааһай" ТХПК кэлэктиибэ.

Одорууун нэһилиэгин олохтооҕо

НИКИФОРОВА Надежда Петровна

уһун ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан, саҕаспытыгар Раиса Петровнага, убайытыгар Андрей Николаевич Кириллиннэргэ, оҕолоругар, аймактарыгар дириң кутурбаммытын тиздэбит.

Биригэ төрөөбүт балтыларгыт, бырааккыт Николай Кириллин, Уваровскайдар, Куличкиннар, Фоминнар дьиз кэргэттэрэ.

Болугур, Хатылы нэһилиэгтэрин Бочуоттаах олохтооҕо, педагогическай үлэ бэтэрээнэ, "Учууталлар учууталлара" бэлиэ хаһаайына

КУРДАРОВА Надежда Семеновна

олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Роман Петровичка, оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас аймактарыгар дириң кутурбаммытын тиздэбит.

Үөрэх салалтата, үөрэх үлэһиттэрин идэлээх сойууһун кэмитиэтэ, педагогическай үлэ бэтэрээннэрин Сэбиэтэ, биригэ үлэлээбит үлэһиттэрэ.

@SANAOLON